

Liite 1

Osallistumisen ohjelma hyvinvointialueille

Työstöpohjat osallistumisen ohjelman suunnitteluun

Työstöpohjat hyvinvointialueiden osallistumistyön suunnittelulle

Tässä liitteessä on koottuna Sitran osallistumisen ohjelman mallipohjassa esiteltyjä työkaluja ja kuvaajia, joita hyvinvointialueet voivat hyödyntää osallistumistyön organisoimisessa ja osallistumisen ohjelman laatimisessa.

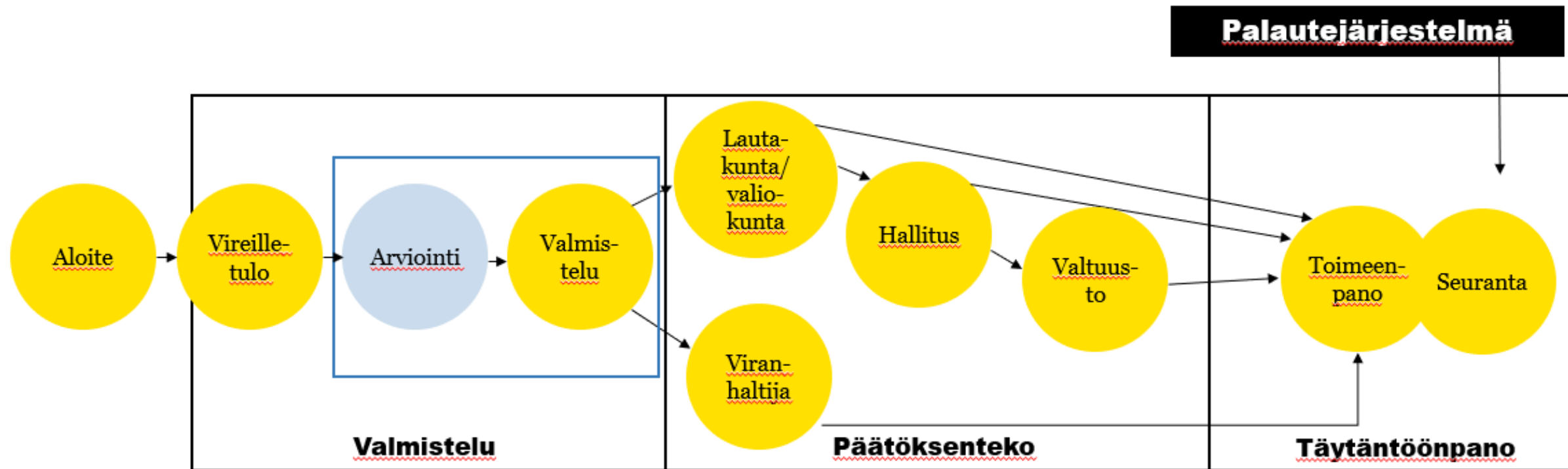
Tässä esitetyjä materiaaleja on työstetty Sitran koordinoimassa Demokratia-teemaryhmässä yhdessä Sitran asiantuntijoiden, ajatushautomo Demos Helsingin ja Gesund Partnersin kanssa.

Syksyllä 2021 perustettuun Demokratia-teemaryhmään kuuluvat Sitran lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö, oikeusministeriö ja Kuntaliitto sekä hyvinvointialueiden asukkaiden osallistumisesta ja demokratiasta vastaavat viranhaltijat. Ryhmä on osa sosiaali- ja terveysministeriön hyvinvointialueiden toimeenpanoa tukevaa Johtaminen ja osaaminen -teeman kokonaisuutta.

Tähän liitteeseen on koottu:

- DIA 3 Päätöksentekoprosessi asukasosallisuuden näkökulmasta. Prosessissa kuvataan, miten asukkaiden osallistuminen kytkeytyy hyvinvointialueen päätöksentekoon aina aloitteista valmisteluun ja päätöksenteon kautta täytäntöönpanon saakka. Pohjaa voi hyödyntää alueen oman asukasosallistumisen prosessin laatimisessa.
- DIA 4 Esimerkki osallisuuden roolien ja vastuiden organisoinnista hyvinvointialueella. Kaaviota voi hyödyntää alueen oman osallistumisen organisaatorakenteen ja roolien kuvausten pohjana.
- DIA 5 Taulukkopohja osallistumisen tavoitteista. Taulukko esittää hyvinvointialueen osallistumiseen liittyvät tavoitteet, toimenpiteet, keskeiset vastuut, aikataulun ja toimenpiteiden tilan. Taulukkoa voi hyödyntää hyvinvointialueen osallistumisen tavoitteiden asettamisessa.
- DIA 6 Taulukko eräistä osallistumisen menetelmistä eri osallisuuden lajien mukaan. Taulukkoa voi hyödyntää hyvinvointialueen osallistumisen menetelmien hahmottelussa.
- DIA 7-10 Kaavio ja taulukko osallistumisen mittaamisen, seurannan ja arvioinnin kuvaamiseen. Kaavion avulla voidaan hahmottaa IOOI-ketjun mukaisesti määriteltyjen osallistumisen mittareiden linkittyminen toisiinsa. Mittareiden määrittelyssä ja kirjaamisessa voidaan hyödyntää kaavion ohessa olevaa taulukkoa.
- DIA 11 Runko ja muistilista osallistumisen ohjelman suunnittelun ja käyttöönoton eri vaiheille.

Hyvinvointialueen päätöksentekoprosessi asukasosallisuuden näkökulmasta

Aloiteosallisuus

Suunnitteluosallisuus

Päätösosallisuus

Arviointiosallisuus

Esimerkki osallisuuden rakenteesta hyvinvointialueen organisaatiossa

Toiminnan vastuu, ohjaus ja puitteet

Toimintaa ohjaavat lait ja hallintosääntö

Strateginen vastuu ja ohjaus

Operatiivinen vastuu ja ohjaus

Osallisuustyön omistajuus

Osallisuusryhmä

Osallisuustyötä johtava vastuutaho

Viestintä/ osallisuus-viestinnän tuki

Asiakasosallisuuden koordinointi

Keskeisimmät kumppanit: palvelualueet, pelastuslaitos, kokemusasiantuntijat

Henkilöstöosallisuuden koordinointi

Keskeisimmät kumppanit: HR, esimiehet, oppilaitokset

Asukasosallisuuden koordinointi

Keskeisimmät kumppanit: kunnat, HYTE-asiantuntijat

Sidosryhmäosallisuuden koordinointi

Keskeisimmät kumppanit: järjestöt, yritykset seurakunnat, oppilaitokset

Osallisuustyön keskeiset toimijat

Henkilöstön keskuudesta koulutetut Osallisuusagentit

Esihenkilöt ja keskijohto

Koulutetut kokemus-asiantuntijat

Vaikuttamistoimielimet (mm. nuoriso-, vammais- ja vanhus-näkökulmien edustus)

Keskeiset yhteistyökumppanit sidosryhmissä,

ns. vastinparit hyvinvointialueen osallisuustyötä koordinoiville tahoille

Osallistumistyön seuranta hyvinvointialueella

Tavoite	Toimenpide	Vastuu	Aikataulu	Tila (Aloittamatta/ kesken/valmis)
Osallisuus päätöksenteossa	Osallistumisen menetelmät (asukaspaneelit ja -raadit, osallistuva budjetointi, dialogi ym.)	Osallisuusryhmä	03/2023–08/2023	Aloittamatta
Osallisuus strategiatasolla	Osallistumisen ohjelma, osallistumisen viestintäsuunnitelma	Osallistumisesta ja demokratiasta vastaava valmisteluvaiheen viranhaltija	6/2022-6/2023	Kesken

Eräitä asukkaiden osallistumismenetelmiä hyvinvointialueilla

← Helppo / kevyt — Vaativa / intensiivinen →

Tieto-osallisuus = tiedon oikea-aikaista saamista ja tuottamista asioiden valmisteluun	Aloiteosallisuus = itselle tai yhteisölle tärkeiden asioiden nostamista valmisteluun	Suunnitteluosallisuus = asioiden valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta	Päätöksenteko-osallisuus = suoraa tai epäsuoraa osallistumista päätöksen muodostamiseen	Toimintaosallisuus = asukkaiden osallistumista palveluiden tuottamiseen	Arviointiosallisuus = päätösten ja toiminnan arviointia tulevan suunnittelun pohjaksi
<p>Erätauko-keskustelu</p> <p>Asukasillat ja infotilaisuudet, kumppanuuspöydät</p> <p>Neuvonta, ohjaus, asiamiehet ja yhdyskuntatyö</p> <p>Palaute</p> <p>Päätösarkisto verkossa, karttapalvelu ja muu avoin data</p> <p>Uutiskirjeet, somekanavat, striimit ja suunnitelmavahdit</p> <p>Mielipidekyselyt</p> <p>Tietopyyntö</p> <p>Robottipuhelut</p>	<p>Osallistuva budjetointi</p> <p>Yhteydenotto valmistelijaan tai luottamushenkilöön</p> <p>Hyvinvointialuealoite</p> <p>Robottipuhelut</p>	<p>Yhteissuunnittelu</p> <p>Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3)</p> <p>Varjo- ja vastasuunnittelu</p> <p>Osallistuva budjetointi</p> <p>Keskustelu- ja kuulemistilaisuudet, kehittäjäyhteisöt</p> <p>Keskustelu verkkoalustalla (2)</p> <p>Verkko-kuuleminen (1)</p> <p>Kokemusasiantuntijat</p> <p>Vaikuttajatoimielimet</p>	<p>Luottamustehtävät</p> <p>Asukaspaneeli ja verkkopaneeli (3)</p> <p>Osallistuva budjetointi</p> <p>Mielenosoitus!</p> <p>Kansanäänestys</p> <p>Keskustelu verkkoalustalla (2)</p> <p>Oikaisuvaatimus ja aluevalitus</p> <p>Päätäjien valinta esim. äänestämällä vaaleissa</p>	<p>Haktivismi, sissipuutarhat ja muut tempaukset</p> <p>Vapaaehtoistehtävät</p> <p>Joukkoistetut hankkeet alueen palveluissa</p> <p>Palveluiden ystävät ja tukiyhdistykset</p> <p>Toiminta-avustukset järjestöille ja ryhmille</p> <p>Aluekummit</p> <p>Joukko- ja hybridirahoitus</p>	<p>Erätauko-keskustelu</p> <p>Asukasillat, kumppanuuspöydät</p> <p>Hallintokantelu aluehallintovirastoon</p> <p>Sosiaalihuollon muistutusmenettely</p> <p>Palaute</p> <p>Avoin seurantadata</p> <p>Mielipidekyselyt</p> <p>Robottipuhelut</p>

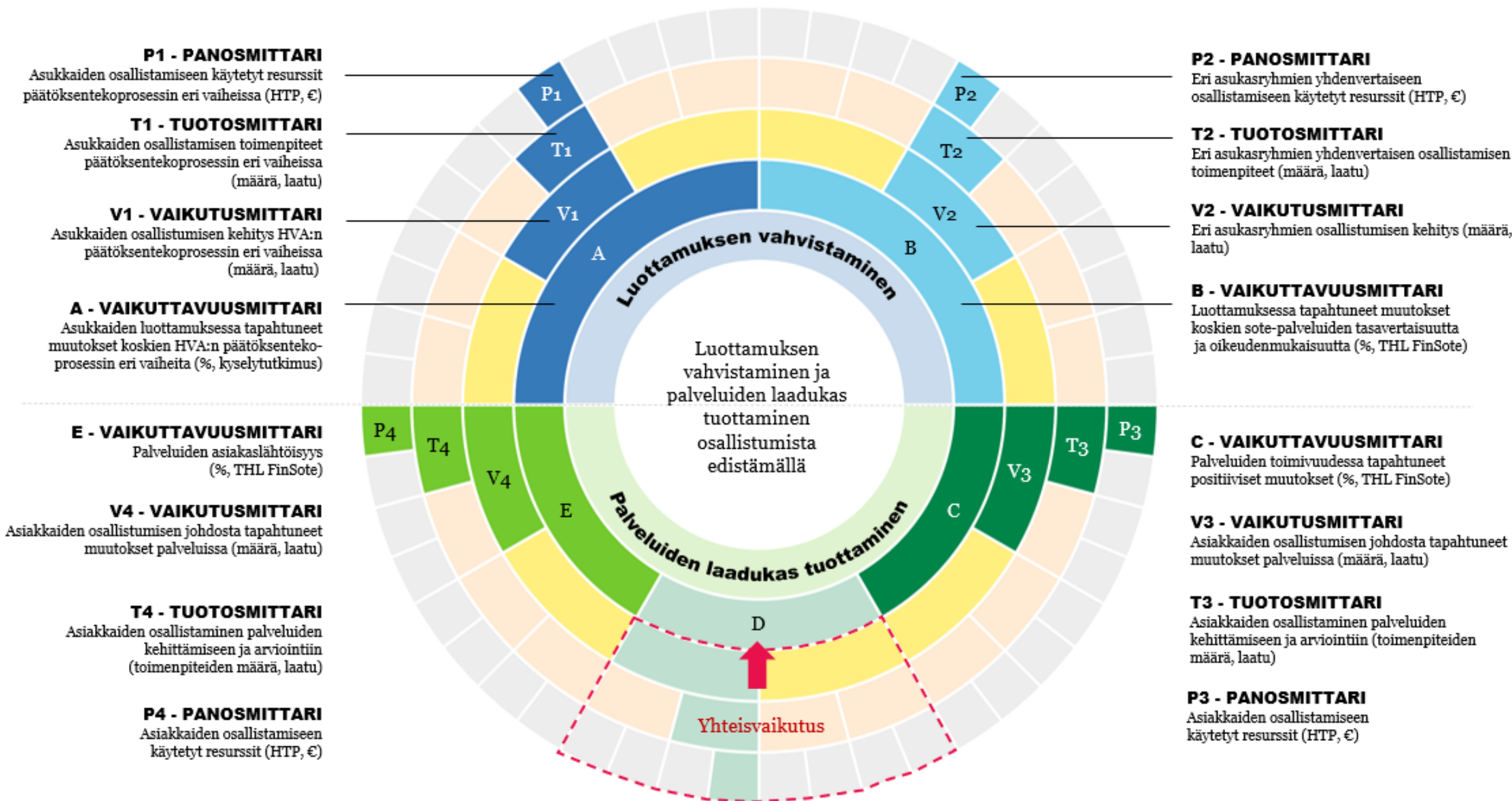
1) Otakantaa.fi ja [Lausuntopalvelu.fi](https://lausuntopalvelu.fi)

2) Pol.is, [Innoduel](https://innoduel.com), [Decidim](https://decidim.org), [Howspace](https://howspace.com), [Maptionnaire](https://maptionnaire.com), [Sarastia365 ym.](https://sarastia365.com)

3) [Digiraati.fi](https://digiraati.fi) ym.

Osallistamisen toimenpiteiden yhteisvaikutuksen hahmottaminen – Esimerkkejä

Osallistumisen mittareiden määrittely – Esimerkkejä mittareista

OSALLISTAMISEN TOTEUTUS

OSALLISTAMISEN TAVOITTEET

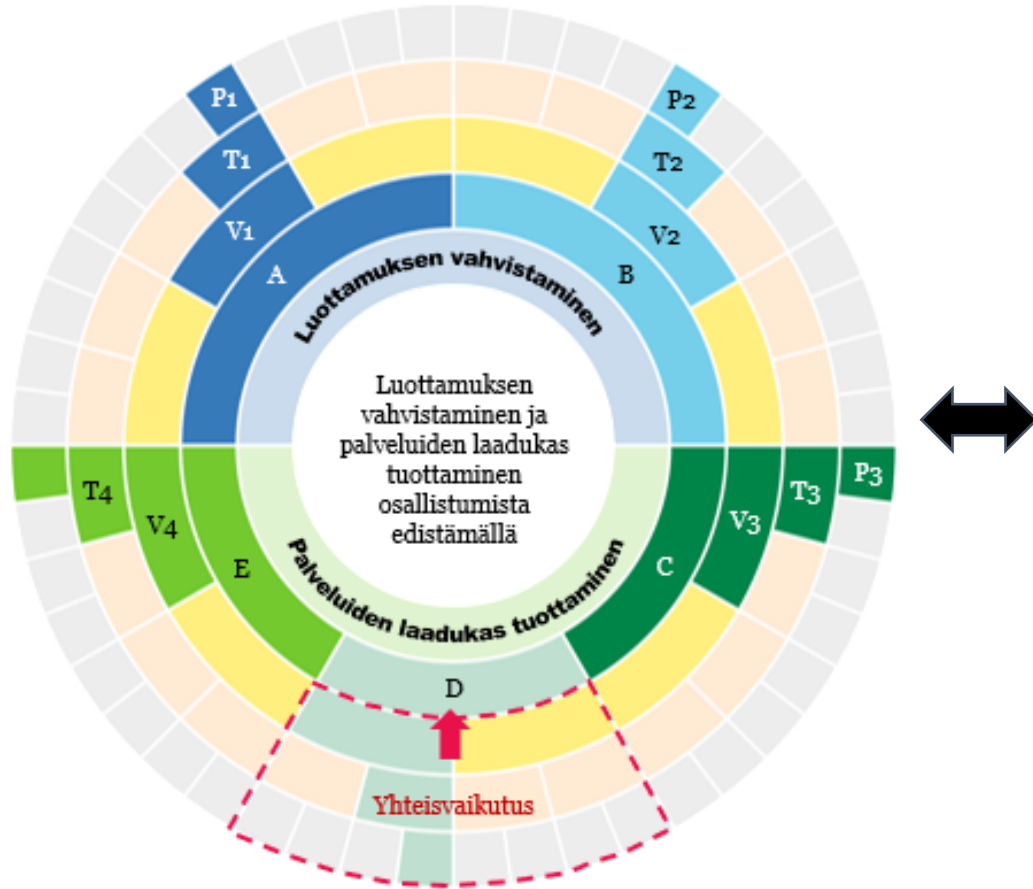
PANOSMITTARIT Tekoihin tarvittavat resurssit (Inputs)	TUOTOSMITTARIT Vaikutuksia tuottavat teot (Outputs)	VAIKUTUSMITTARIT Tavoitteena olevat vaikutukset (Outcomes)	VAIKUTTAVUUSMITTARIT Vaikuttavuustavoite (Impact)
P1: Asukkaiden osallistamiseen käytetyt resurssit päätöksentekoprosessin eri vaiheissa (HTP, €)	T1: Asukkaiden osallistamisen toimenpiteet päätöksentekoprosessin eri vaiheissa (määrä, laatu)	V1: Asukkaiden osallistumisen kehitys HVA:n päätöksentekoprosessin eri vaiheissa (määrä, laatu)	VAIKUTTAVUUSTAVOITE A Asukkaiden luottamuksessa tapahtuneet muutokset koskien HVA:n päätöksenteko-prosessin eri vaiheita (% kyselytutkimus)
P2: Eri asukasryhmien yhdenvertaiseen osallistamiseen käytetyt resurssit (HTP, €)	T2: Eri asukasryhmien yhdenvertaisen osallistamisen toimenpiteet (määrä, laatu)	V2: Eri asukasryhmien osallistumisen kehitys (määrä, laatu)	VAIKUTTAVUUSTAVOITE B Luottamuksessa tapahtuneet muutokset koskien sote-palveluiden tasavertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta (% THL FinSote)

Yhteisvaikutus

Osallistamisen toimenpiteiden yhteisvaikutuksen hahmottaminen (Vaikuttavuuden ekosysteemi)

Osallistamisen mittareiden määrittely (Vaikuttavuusketju)

OSALLISTAMISEN TOTEUTUS		OSALLISTAMISEN TAVOITTEET	
PANOSMITTARIT Tekoihin tarvittavat resurssit (Inputs)	TUOTOSMITTARIT Vaikutuksia tuottavat teot (Outputs)	VAIKUTUSMITTARIT Tavoitteenä olevat vaikutukset (Outcomes)	VAIKUTTAVUUSMITTARIT Vaikuttavuustavoite (Impact)
P1: Asukkaiden osallistamiseen käytetyt resurssit päätöksentekoprosessin eri vaiheissa (HTP, €)	T1: Asukkaiden osallistamisen toimenpiteet päätöksentekoprosessin eri vaiheissa (määrä, laatu)	V1: Asukkaiden osallistumisen kehitys HVA:n päätöksentekoprosessin eri vaiheissa (määrä, laatu)	VAIKUTTAVUUSTAVOITE A Asukkaiden luottamuksessa tapahtuneet muutokset koskien HVA:n päätöksenteko-prosessin eri vaiheita (% , kyselytutkimus)
P2: Eri asukasryhmiä yhdenvertaiseen osallistamiseen käytetyt resurssit (HTP, €)	T2: Eri asukasryhmiä yhdenvertaisen osallistamisen toimenpiteet (määrä, laatu)	V2: Eri asukasryhmien osallistumisen kehitys (määrä, laatu)	VAIKUTTAVUUSTAVOITE B Luottamuksessa tapahtuneet muutokset koskien sote-palveluiden tasavertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta (% , THL, FinSote)
		Yhteisvaikutus	

Kaavion työstöpohja

Runko osallistumisen ohjelman suunnittelulle ja käyttöönotolle

1. Suunnittelua ohjaavat puitteet

Osallistumista ohjaavat lait, kuten:

- Perustuslaki 2 §, 14 §
- Hyvinvointialuelaki 28-34 §, 41 §
- Sotejärjestämislaki 7.3 §, 11.3 §

Osallistuminen hyvinvointialueen hallintosäännössä

Hyvinvointialueen strategiset- ja vaikuttavuustavoitteet

- Miten osallistuminen on kirjattu strategiaan ja strategisiin asiakirjoihin, kuten henkilöstösuunnitelmaan ja alueelliseen hyvinvointisuunnitelmaan?
- Miten osallistumisella voidaan vahvistaa hyvinvointialueen mission, strategisten päämäärien ja tavoitteiden toteutumista?

Seuraa tuloksia: vaikutus- ja vaikuttavuusmittarit

2. Onnistumisen edellytyksinä resurssit, kyvykkydet ja toimintakulttuuri

Suhteuta osallistumisen resurssit (€, työaika, roolit, osaaminen) ja tavoitteet

Määritä osallistumisen rakenteet

- Osallistumisen strateginen ja operatiivinen vastuu
- Keskeiset sidosryhmät
- Onko asukkaiden osallistuminen huomioitu päätöksenteon eri vaiheissa valmistelusta täytäntöönpanoon?

Vahvista osallistumisen toimintakulttuuria

- Henkilöstön oma osallistuminen ja osaaminen
- Sisäinen viestintä
- Uudet roolit, esimerkiksi osallisuusagentit

Seuraa tuloksia: panos- ja tuotosmittarit

3. Jatkuva tavoitelähtöinen toiminta ja tilannekuvan seuranta

Tarkista osallistumisen nykytila ja opit aiemmasta työstä

Aseta tavoitteet

- Millaista pitkän aikavälin vaikuttavuutta tavoittelemme toiminnan eri tasoilla?
- Mitä välituloksia (vaikutukset) meidän tulisi saavuttaa?

Määritä osallistumisen toimenpiteet ja organisoit tekeminen

- Millaisia vaikuttamisen mahdollisuuksia voimme luoda?
- Millä teoilla ja välineillä pääsemme tavoitteisiin?
- Kuka vastaa toimenpiteistä ja ketkä tarvitaan mukaan eri vaiheissa?

Seuraa tuloksia: panos-, tuotos- ja vaikutusmittarit

4. Tulosten seuranta ja tietä eteenpäin

Seurataan tilannekuvaa

- Miten edistymistä seurataan?
- Kuka vastaa seurannasta?

Otetaan opit talteen

- Mitä on opittu?
- Miten jatketaan eteenpäin?

Raportoidaan avoimesti ja arvioidaan yhdessä

- Viestintä asukkaille, asiakkaille, henkilöstölle ja sidosryhmille
- Eri ryhmien osallistuminen tulosten arviointiin: missä on onnistuttu, mitä pitäisi muuttaa seuraavalla toimintakaudella?

Seurataan tuloksia: panos-, tuotos-, vaikutus- ja vaikuttavuusmittarit